

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Tankar om manlighet

en intervjustudie med manliga studenter

Författare:

T Jesper Edmark

Examinator:

Lars B. Ohlsson

Handledare:

David Wästerfors

Abstract

This essay is a qualitative analytic study of the views regarding masculinity of six male university students. The author means to view the gender issue from a male point of view and analyze the empiric result using well known theory on the subject. The main questions of the essay are:

- What, according to my respondents, is masculine and non masculine?
- Does the university influence this view, and if so how?
- How is it to be a man in the society of today?

The essay is based around interviews of the six subjects, recorded and transcribed and analyzed in a systematic outline. From this outline relevant themes has been constructed and compared with the theory.

The author's conclusion is that the respondents views on masculinity is very similar to those presented by the theory, a reflection of classic and modern views on the subject, the strong, courageous, self dependent man in control of himself and his surroundings. Two themes, sexuality and power, both closely linked to masculinity were hardly mentioned at all, however. The former was mainly due to lack of questions regarding the subject. The latter can be explained by theory. R. W. Connell says that the link between power and masculinity can be viewed as harsh critique by many (heterosexual) men, who therefore prefer not to talk about it.

The author also concludes that the respondents views has been influenced by their years of university studies and experience and that it is in the interaction with other people that the views are formed. A final conclusion is that views on masculinity are cultural creations that change over time and at the present there are both ups and downs to being a man, mainly ups.

Keywords:

Connell, R. W.

masculinity

Socialization

present day

qualitative

manlighet

socialisation

nutid

kvalitativ

Innehållsförteckning

1. Förord	4
2. Inledning	5
3. Problemformulering	6
4. Teoretisk utgångspunkt	7
5. Metod	9
6. Validitet och reliabilitet	12
7. Etiska överväganden	13
8. Resultat och analys	13
8.1. Presentation av respondenterna	14
8.2. Vad är manligt och vad är omanligt?	14
8.3. Manlighet och yrke	17
8.4. Manlighet i förändring	21
8.5. Man i dagens samhälle	24
8.6. Man och feminist?	27
8.7. Reproduktion av manlighet	30
8.8. Manlighet och sexualitet	33
9. Avslutande diskussion	36
10. Referenslista	38
11. Bilaga 1	40

1. Förord

Den resa som denna uppsats inneburit för mig har varit förhållandevis lång. Motgångar på ett tidigt stadium fick mig att tappa motivationen. Att jag kommit tillbaka upp på fötter och fått uppsatsen klar beror på det stöd ett antal personer har givit mig. Främst vill jag tacka min sambo Sanne och min mor Helene för att de inte låtit mig ge upp skrivandet en andra gång. Helene har också varit ett bra bollplank för ett antal mer eller mindre bra idéer kring hur jag skulle fortskrida med skrivarbetet. Jag vill också skänka ett stort tack till min handledare David som tog tid från sin föräldraledighet och guidade mig vid flera stora vägsکیل i texten.

Utan mina respondenter hade denna uppsats blivit väldigt tunn, så därför är det på sin plats att tacka dessa tappra själar som på väldigt kort varsel kunde ställa upp för intervjuer.

Slutligen känner jag med tanke på uppsatsens ämnesval att jag vill tacka de två personer som varit mina främsta manliga förebilder under min uppväxt, min far Kenth och min morfar Esko.

Gemensamt för er alla är att denna uppsats inte hade blivit av utan er.

T Jesper Edmark

Lund 2006-09-25

2. Inledning

Vad är manlighet? Är det en fysisk egenskap eller en maktstruktur? Är det påverkbart eller ger det sig själv? Är det att ha möjligheter som den kvinnliga sidan av befolkningen inte har eller är det ett sätt att vara? Måste man vara macho för att vara manlig? Går det att ha en ”mjuk” sida som man eller är det omanligt?

Vem definierar vad som är manligt? Är definitionen förändringsbar eller statisk? Går det överhuvudtaget att ge en definition som är gångbar på mer än en enskild individ?

Dessa är de frågor som inspirerade mig att välja just detta ämne för min C-uppsats på socionomprogrammet vid Lunds universitet.

Vilken relevans har då tankar om manlighet inom ramen för Socionomutbildningen som helhet och mer specifikt för delkursen Integration och Kulturmöten? Mitt svar på den frågan är att jag anser att ämnet är mycket relevant. Min uppfattning är att universitetsvärlden i praktiken skyggar från frågor kring manligt och kvinnligt (för att inte tala om sexualitet, vilket jag dock överlåter till andra att skriva om). Frågor gällande kön och jämställdhet är betonade i de flesta kursplaner för kurser på Lunds universitet, men tar sig ofta formen av en liten föreläsning eller kursbok följt (i bästa fall) av en tentamensfråga baserad på det presenterade materialet. Här skulle man kunna stanna och anse att man då i alla fall gör en ansträngning för att föra in frågorna i undervisningen, men är det verkligen tillräckligt?

Trots tre och ett halvt år på Socionomprogrammet och över sex år inom universitetsvärlden känner jag, som man¹, att frågorna aldrig har berörts på ett sätt som gör att jag känner mig nöjd med de svar som givits. Vi de tillfällen som könsfrågor direkt har berörts har detta i stort sett uteslutande skett med ett feministiskt perspektiv² där det manliga perspektivet glömts bort någonstans på vägen. Frågorna som berörts har ofta varit ställda på ett sätt som går lite över huvudet på de eventuella män som lyssnar.

¹ Att jag är man är inte bara viktigt för denna uppsats som helhet, utan detta är också viktigt utifrån det perspektiv att antalet män på Socionomutbildningen är i klar minoritet.

² Med feministiskt perspektiv, litteratur respektive teoribildning avser jag här forskning som har utgångspunkt i framlyftandet av den kvinnliga sidan av genusfrågor (Brante, Andersen & Korsnes 2003).

Med detta vill jag inte säga att ett feministiskt perspektiv är fel, utan jag vill påpeka att kvinnor inte är den enda målgrupp som behöver påverkas. Att tala om de steg kvinnor kan ta för att stärka sitt självförtroende i en arbetsgrupp gör inte mycket för att påverka de män som lyssnar.

Jag är av den åsikten att en riktig förändring av ojämlika förhållanden inte kan uppnås utan att båda sidor nås och påverkas, i detta fall rör det sig om att nå männen. Genom att i genusdebatten i stort sett uteslutande använda sig av feministisk retorik tror jag att man missar lejonparten av de manliga åhörarna. För att nå hela vägen tror jag att det behöver föras in ett manligt perspektiv i samtalet kring dessa frågor och denna text är ett försök att glänta på denna dörr, om inte för dig som läsare, så i alla fall för min egen del.

Genom att ge exempel på manliga universitetsstudenters åsikter kring manlighet, hur det är att vara man i dagens (postmoderna) samhälle, kommande yrkesliv, jämställdhet och feministiskt arbete hoppas jag kunna öppna upp för en vidare diskussion där männen och deras tankegångar tas till vara på ett bättre sätt. Min förhoppning är att texten för in ett manligt perspektiv på genusfrågor som Socionomutbildningen enbart tycks behandla ur ett feministiskt perspektiv³.

3. Problemformulering

Genom mina respondenters tankar om manlighet och min analys av dessa tankar önskar jag öka möjligheten att närma sig manlighetsforskningen och på så sätt nyansera den bild som universitetets utbildningar tenderar att ge studenterna. Syftet med denna uppsats är att belysa manlighet ur ett manligt perspektiv. De frågeställningar jag har i arbetet med detta ämne är:

- Vad anser manliga universitetsstudenter vara manligt respektive omanligt?
- Har manliga universitetsstudenter påverkats av sin tid på universitet och i så fall hur?
- Hur är det att vara man i dagens samhälle?

³ Att ett feministiskt perspektiv skulle vara dominerande på Socionomutbildningen är kanske inte så konstigt om man betänker att det vårterminen 2006 var 142 studenter som läste Lund universitets Socionomprograms sista termin och att endast åtta av dessa var män (uppgift lämnad av Annette Salling vid Socialhögskolan Lund).

4. Teoretisk utgångspunkt

För att ge relevans åt min empiri, samt vidga de resonemang som min frågeställning kräver, har jag valt att leta efter litteratur kring manlighet. Snabbt fann jag att manlighet inte var det sökord som gav bäst utdelning, utan snarare begreppet maskulinitet. Olika författare använder sig av uttrycken på olika sätt och jag har valt att använda dem som utbytbara med varandra. Med detta sökord fann jag snabbt R. W. Connells bok "Maskuliniteter" (2003) som jag presenterar nedan och som jag kommer att hänvisa mycket till när jag tar mig an mitt empiriska material.

Manlighet som sökord var dock inte helt och hållet en nitlott. Genom detta fick jag nämligen fram det andra av de två huvudsakliga verk som jag kommer att hänvisa till, "Manlighetens omvandlingar – Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter" (2005) med Thomas Johansson som redaktör.

Jag har som ytterligare referens läst texter av Hans Knutagård och av dessa kommer jag hänvisa till "...det vara bara en böjgåvel..." (2006) som aktivt är skriven ur en icke heteronormativ synvinkel.

R. W. Connell betraktas av genusforskare som en framträdande teoretiker på området. En av Connells ambitioner med Maskuliniteter (2003) är att sammanfatta maskulinitetens uppkomst, historia och reproduktion. Connell börjar med att beskriva vad olika skolor inom det socialvetenskapliga fältet har för syn på maskulinitet, från Freuds psykoanalys, könsrollsforskningen med start på 50-talet, till den sentida sociologiska hållningen av maskulinitet som konstruktion i vardagslivet.

Connell följer upp denna beskrivning med en problematisering av begreppen maskulinitet, femininitet och genus. Kortfattat menar han att maskulinitet (och femininitet) inte lämpar sig som ämne för en generaliserad vetenskap. Connell menar att de är aspekter av en större struktur, ett ramverk av genusrelationer. Genus är ett sätt att organisera social praktik (Connell 2003 s 95). Connell fortsätter därför sedan med att historiskt analysera hur ekonomiska och politiska faktorer varit med och styrt

utvecklingen av maskulinitet, exempelvis hur kolonialstaterna styrde bilden av det manliga idealet för att lättare få stöd för sina erövringar.

Avslutningsvis för Connell en diskussion kring maskulinitetens dynamik, påverkan på maskuliniteten över tid och i olika situationer och pekar därmed på att maskulinitet är en kulturell skapelse som förändras över tid.

Grundläggande för Connells maskulinitetsbegrepp är att det är starkt förknippat med makt och strukturell genusordning med målet att hålla en grupp högre i rang jämfört med andra (hegemoni). Connell urskiljer ett antal olika maskuliniteter, exempelvis den vite heterosexuella mannen respektive den svarte heterosexuella mannen, och den rangordning som i västvärlden råder mellan dessa. Connell pekar också på de mekanismer som utgör grunden för den hegemoniska maskuliniteten, exempelvis det framgångsrika hävdandet av auktoritet (s 101) och underordnandet av grupper som hotar hegemonin så som homosexuella män (s 102).

Manlighetens omvandlingar – Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter (2005) med Thomas Johansson som redaktör presenterar längre artiklar av ett antal av Sveriges forskare som på olika plan arbetar med området manlighet. Det som avhandlas i artiklarna är allt från maskulinitet bland spelarna i ett kvinnligt fotbollslag till diskussioner kring hur parförhållande påverkar individens syn på manlighet. Varje kapitel ger en ny vinkel på vad manlighet är och hur och varför den reproduceras i samhället och visar på att frågan är komplex. Några gemensamma slutsatser författarna emellan dras inte i boken, men det är nyttig läsning om du som läsare av denna uppsats vill fördjupa dig i ämnet. Själv grundar jag mycket av min analys på dessa två verk.

Ett begrepp som jag kommer att använda mig av ett flertal gånger i min empirianalys är socialisation. Både Emile Durkheim och Talcott Parsons teoretiserar kring att vi som människor socialiseras, eller med andra ord uppfostras socialt i vår relation med andra, in i olika beteenden, roller mm (Brante et al. 2003 s 297). Individerna lär sig att bete sig på ett sätt som är accepterat av omgivningen (Guneriusson 1999 s 80). Jag finner begreppet mycket användbart för att till del förklara varför manlighet lätt tar sig vissa uttryck och reproduceras i samhället.

Jag kommer även att använda mig av Anthony Giddens begrepp senmodernitet (Giddens 1999) och av Erving Goffmans dramaturgiska rollbegrepp (Goffman 2000). Dessa teorier berörs dock bara kort och jag väljer därför att förklara dem i samband med de frågor jag anser de belyser.

Jag har medvetet valt att inte gå in djupare på feministisk forskning och har inte fördjupat mig i feministiska texter mer än vad som nämns i den litteratur som berör manlighet och maskulinitet. Detta är givetvis en förutsättning om man är intresserad av att gå in och gräva djupare i ämnet. Om du som läsare är intresserad av att fördjupa dig föreslår jag att du utgår från Connell som har en mycket gedigen litteraturförteckning (Connell 2003).

Jag är medveten om att uppsatsen har en väldigt heteronormativ empirisk avgränsning. Med heteronormativ menar jag att jag inte medvetet försökt hitta respondenter med annan sexuell läggning än heterosexuell. Jag har försökt att väga upp detta genom att ta i beaktande icke heteronormativt material, exempelvis Hans Knutagårds texter (Knutagård 2006). Jag känner dock inte att detta nyanserat texten nämnvärt. Det icke heteronormativa perspektivet är dock intressant att ta i beaktande, inte bara för läsning av denna uppsats utan för läsning av allt material som berör genus.

5. Metod

Det första jag gjorde när jag började arbeta utifrån min uppsatsplan var att definiera viktiga begrepp. Ett av de första problemen jag stötte på var hur man skall definiera vad manlighet är. Svenska Akademiens Ordbok (Internet 1) ger betydelsen:

förhållandet att vara en man; numera företrädesvis förhållande(t) att vara l. visa sig som en riktig man, förhållandet att hava l. visa ett manligt väsen.

När man gräver djupare i samhällsvetenskaplig litteratur börjar en mer problematisk och komplex bild växa fram och frågorna blir allt fler. Är manlighet en fysisk egenskap eller är det en del av en maktstruktur? Är manlighet att ha möjligheter som den del av befolkningen som inte besitter den, främst då kvinnor, saknar? Är det ett sätt att vara

och är detta då likställt med att vara macho? Går det att förena manlighet och mjukhet eller innebär detta genast omanlighet eller kvinnlighet?

Än viktigare blir kanske frågor som rör manlighetsbegreppets reproduktion i samhället; Vem är det som definierar manlighet? Är denna definition förändringsbar eller statisk?

Jag bestämde mig för att göra kvalitativa intervjuer med män, för att på så sätt kanske få svar på den första omgången frågor. Jag valde kvalitativa intervjuer för jag ansåg att detta var den mest användbara metoden för att kunna besvara min frågeställning. Jag ville göra mer än ”bara” en dokumentanalys, samtidigt som jag kände att enkäter eller statistiska undersökningar inte passade ämnesvalet. Att göra observationer, deltagande eller inte, föll mig aldrig in då jag är av åsikten att denna metod sällan ger tillräckligt tillförlitliga data. Kvalitativa intervjuer, en metod jag dessutom känner mig säker på, blev således det ”kvarvarande” alternativet.

För att begränsa den ofantliga grupp eventuella respondenter, män, så valde jag följande kriterier för mina intervjuer: respondenterna skulle vara läkarstudenter vid Lunds universitet. Dessa kriterier valdes då läkaryrket traditionellt sett är ett väldigt mansdominerat yrke men som på senare år blivit allt mer kvinnodominerat. Förändringen från manligt till kvinnligt yrke fann jag intressant och att se hur detta påverkade de manliga läkarstudenterna torde vara väldigt givande. Skälet till att jag begränsade mig till Lunds universitet var av bekvämlighets-, tidsbesparings- och kostnadsskäl. Genom en kontakt fick jag upp informationslappar om min studie med förfrågan om intresse av att bli intervjuad i de lokaler där läkarstudenterna spenderar mycket tid samt tillgång till en email-lista⁴. Tyvärr visade sig intresset vara minst sagt svalt. Antalet respondenter bland läkarstudenterna begränsade sig till en person, min ursprungliga kontakt.

Med detta nedslående resultat blev jag tvungen att förändra mina kriterier för intervjupersoner och jag övergick därför till ”Plan B”. Plan B var att jag sökte manliga universitetsstuderande män mellan 25-30 år som studerat vid universitet en längre tid. Genom att vända mig till mer än en institution ville jag dels få bättre bredd på

⁴ Denna urvalsmetod kallas enligt Halvorsen ett icke-sannolikhetsurval genom självselektion, vilket innebär att eventuella respondenter själva avgör om de vill vara med i urvalet (Halvorsen 1992 s 100).

undersökningen, dels ville jag snabbt hitta ett tillräckligt antal respondenter. Jag frångick också min strategi med informationslappar och email-listor och valde att personligen söka upp respondenter som passade kriterierna och som skulle kunna tänkas vara beredda att avvara tid för intervju på kort varsel. Jag utnyttjade mitt eget kontaktnät för att hitta respondenter⁵.

Denna utvidgning av kriterierna och förändring av rekryteringsmetod resulterade i att jag snabbt fick ihop åtta respondenter. En tackade dock nej på ett sent stadium och en annan visade sig inte passa in på ålderskriteriet. De kvarvarande sex intervjuades en och en i en intervjuform som kallas ”Kvalitativ intervju med samtalsguide” (Westlund 1993). Denna modell innebär att intervjuaren utgår från en frågeguide (bilaga 1) innehållande de frågor som han/hon vill ha svar på men låter respondenten prata så mycket som möjligt själv inom ämnet. Fördelar med denna metod är att det är lätt att strukturera upp intervjuerna och se till att alla respondenter svarar på alla relevanta frågor. Alla respondenterna fick till exempel samma grundläggande frågor kring manlighet och arbetsliv vilket gav jämförbara svar kring temat. Intervjuarens arbete underlättas också av att frågornas utformning bestämts i förväg så att de inte förändras från intervju till intervju. Samtidigt ges respondenten utrymme att själv utveckla sitt resonemang så länge detta håller sig inom ämnet. När till exempel en av respondenterna, ”Adam”, svarade på frågan vad som är manligt valde han att specificera handlingar han ansåg var manliga förutom att tala om egenskaper.

Nackdelar med denna intervjumodell är att intervjuaren riskerar att låsa sig vid frågorna i guiden och glömmer ställa relevanta följdfrågor kring spår som kan ge andra infallsvinklar. Med en passiv respondent som inte själv utvecklar sina svar kan också en dylik intervju bli ett väldigt kort utbytande av frågor och svar som inte ger särskilt mycket djup. Exempel på detta var intervjun med ”Filip” som var fåordig i sina svar. Detta gjorde det svårt att hitta relevanta följdfrågor vilket resulterade i en förhållandevis kort intervju.

⁵ Denna urvalsmetod kallas enligt Halvorsen ett icke-sannolikhetsurval genom subjektivt urval, vilket innebär att forskaren väljer ut respondenter utifrån egen bedömning (Halvorsen 1992 s 100). Metoden har en stor nackdel i att det blir svårt att generalisera resultatet av undersökningen, men en stor fördel är att det är en både kostnads- och tidseffektiv metod.

Intervjuerna var mellan 15-45 minuter långa och spelades in på MiniDisc. Intervjuerna genomfördes på en neutral plats, ett sammanträdesrum på Wermlands Nation⁶ i Lund. Platsen valdes med tanke på bekvämlighet och tillgänglighet. Värt att notera är att en av respondenterna bor på nationen, liksom jag själv gör.

Intervjuerna transkriberades. Vid genomläsning sökte jag respondenternas svar på respektive fråga. Frågorna sattes upp på en vertikal axel och intervjupersonerna på en horisontell och svaren fördes in i det rutnämster som detta skapade. Resultatet blev en systematisk sammanställning och analytisk översikt över dessa svar (Holme 1991 s 117ff). I översikten sökte jag därefter efter trender, eller röda trådar, det vill säga påståenden som rör olika, specifika, tematiska delar av huvudämnet manlighet.

Efter denna bearbetning jämförde jag svaren med den litteratur jag valt och fördjupade därmed analysen.

6. Validitet och reliabilitet

Validitet är ett begrepp som används för att beskriva i vilken utsträckning det går att dra säkra slutsatser kring en undersöknings frågeställningar (Brante et al. 2003 s 341). Med andra ord, är frågorna som ställs i undersökningen relevanta för ämnet? I denna uppsats omarbetades och utvecklades de ursprungliga frågeställningarna för uppsatsen under arbetets gång. Hade jag idag genomfört intervjuerna så hade jag förändrat vissa av frågorna, exempelvis genom att även ställa frågor direkt rörande maktbegreppet respektive sexualitet.

Reliabilitet är ett begrepp som används för att visa i vilken grad man kan förvänta sig samma mätresultat vid upprepade mätningar av samma enhet (Brante et al. 2003 s 262). I denna uppsats handlar reliabilitet alltså om i vilken utsträckning respondenterna hade givit samma svar om intervjuerna genomförts igen, med samma eller annan intervjuare. Metoden för att rekrytera respondenter och den spridning som de löst tilltagna kriterierna hade kan ha påverkat undersökningens reliabilitet negativt, medan den metod

⁶ Wermlands Nation är en av 13 studentnationer i Lund. Studentnationerna är mötesplatser för studenterna vid universitetet och en del av den studiesociala samvaron som existerar i Lund.

intervjuerna genomfördes med är avsedd att ge en så hög reliabilitet som möjligt inom kvalitativ intervju.

7. Etiska överväganden

En tydlig etisk svaghet med den plan B jag använde mig av är att då respondenterna kommer från mitt eget kontaktnät finns en ökad risk för att det skall finnas likheter i grundläggande värderingar mellan mig och respondenterna. Även respondenterna emellan ökar risken för liknande värderingar. Slutligen innebär den relativa närheten mellan mig och respondenterna (i förhållande till när intervjuare och respondent inte känner varandra alls) att vissa frågor är känsliga att ställa (exempelvis frågor rörande sexuell läggning).

Manlighet i sig är inget speciellt kontroversiellt ämne, men vissa av intervjufrågorna berörde teman som kan anses vara känsliga. Dels gällde detta frågorna kring förhållanden då dessa gick in på ett personligt plan, dels gällde detta frågorna kring genus och jämställdhet, ett tema som en av respondenterna ansåg vara ett ”minfält” där det var lätt att säga fel och bli kritiserad för sina åsikter.

Alla respondenter utlovades anonymitet i samband med deltagandet och intervjuerna har därför avidentifierats. Respondenterna har i uppsatsen givits fingerade namn.

MiniDiscarna jag spelade in intervjuerna på, liksom icke avidentifierade transkriptioner, har raderats efter uppsatsens slutförande.

8. Resultat och analys

Här kommer jag att presentera och analysera det empiriska material jag samlade in som grund för denna uppsats. Detta material består, som nämnts i metodkapitlet, av sex intervjuer med manliga universitetsstudenter i åldern 25-28. Intervjuerna spelades in, transkriberas och därefter sammanställdes en systematisk analytisk översikt över respondenternas svar. I översikten sökte jag efter trender att jämföra med den litteratur

jag använt mig av. Med trender åsyftar jag röda trådar, det vill säga påståenden som rör olika, specifika, tematiska delar av huvudämnet manlighet.

8.1. Presentation av respondenterna

Då respondenterna utlovats anonymitet i samband med intervjuerna så kommer jag bara ytligt att presentera dem. Att jag presenterar dem alls är för att du som läsare lite lättare skall kunna följa med i resonemang jag kommer att föra nedan.

”**Adam**” – 26 år, läser till **ingenjör**, har läst ett flertal andra kurser

”**Bertil**” – 27 år, läser till **jurist**, har just nu uppehåll för att läsa psykologi

”**Cesar**” – 25 år, läser till **ekonom**, har läst flera andra kurser vid universitetet

”**David**” – 28 år, läser till **lärare**, har läst många andra ämnen vid universitetet

”**Erik**” – 26 år, läser till **läkare**, har tidigare läst historia och etik

”**Filip**” – 26 år, läser **pol mag**, har ett flertal grundkurser innan pol mag-studierna

8.2. Vad är manligt och vad är omanligt?

Adam: Vad jag anser är manligt? Tja, det är en ganska komplicerad fråga.

Cesar: Ja, det var svårt... det är svårt att veta vad som är manligt och vad man bara uppfattar vara manligt, vad man blivit påtvingad...

David: Jag tror det är svårt att säga vad som är manligt idag.

Erik: En, för ämnet, helt uppenbar fråga som är helt omöjlig att svara på...

Filip: Jag vet inte riktigt vad jag ska säga.

Det är tydligt att respondenterna hade svårt att formulera sig ifråga om vad som var manligt respektive omanligt. Man gav vaga svar som inte sällan innebar att frågan stod i centrum snarare än ett svar. Den fråga jag ställde till intervjupersonerna ställde de alltså till sig själva, i Adams fall uttalat. En förklaring till varför det är så ger Johansson som skriver att gränsen mellan manligt och omanligt är föränderlig och svårgreppbar samtidigt som den ofta skildras som absolut (Johansson 2005 s 17). Att något som enligt samhället är absolut är så svårdefinierat kan lätt leda till osäkerhet, något som återkom bland de män jag talade med.

En annan förklaring ger Anja Hirdman som skriver att manlighet är en ”norm” och som sådan är den per definition svår att närma sig (Hirdman 2005 s 147).

Det fanns emellertid några mer definitiva förslag i intervjuerna på vad manlighet innebär.

Adam: Jag skulle vilja säga att viktiga egenskaper för en man att ha är precis dem som gör en till en god människa.../... stabilitet och lugn och att hålla huvudet kallt.../... givetvis de klassiska manliga egenskaperna, styrka, lugn. Att vara medveten om sig själv är en mycket bra egenskap, att ha en bra självbild och en korrekt självbild framförallt. /... Jag känner mig som mest manlig... /... då jag har kvinnor omkring mig.

Bertil: Förutom det kanske lite mansschouvinistiska med den fysiska styrkan och den mer tekniska biten.../... får jag nog gå lite mer på den amerikanska modellen att det är manligt att försörja sin familj.../... vara en bra förebild för sina barn och även också barn och ungdomar i närheten.../... Det är faktiskt manligt att inte visa känslor.

Cesar: ...att klara sig själv, inte klaga över saker.../... när man hjälper andra.../... Jag har svårt att tänka mig att jag skulle känna mig manlig om jag inte var i någon social situation. .../...jo, typ våldsam, att vara väldigt aggressiv är egenskaper som är typiskt manliga, men att vara lugn och icke-aggressiv är inte omanligt.

David: Manligt, ja... om jag skall ta till klyschor... att kunna ta hand om sig själv och sin familj får man väl ändå på något sätt betrakta som manligt... beskyddarbiten är en manlig bit.../... lättare att samarbeta i grupp än vad kvinnor har, att det ofta är ärlighet inför gruppen.../... lättare att ventilera rakt sina åsikter...

Erik: ...att vara säker på sig själv.../...veta vem man är. /... Tja, jag är ganska manligt hela tiden höll jag på att säga, men... på gymmet kanske, där är man ganska manlig, även om man jobbar inom vården så blir man ju ganska manlig eftersom det är ganska mycket kvinnor runt en.../... egenskaper... styrka, kontroll, självbehärskning...

Filip: ...man ska nog framförallt klara sig själv, ta hand om sig själv och gärna någon annan och alltid vara stark och kunna hantera allt. /... Jag ser väl det som något som är bra för alla oavsett kön. /... jag lägger nog inte större värdering i kvinnligt och manligt på det sättet...

Dessa svar gavs i samband med den grundläggande frågan ”vad är manligt?”, den första fråga som jag ställde i intervjuerna och som även upprepades som sista fråga för att fånga upp tankar som letat sig fram under intervjun. Svaren på denna fråga visade sig vara väldigt individuella, både i omfång och i innehåll.

Adam: ...i mina ögon är fåfänga ganska omanligt... osäkerhet... fjollighet är omanligt per definition... man reagerar på det när man ser det, men det är svårt att ge konkreta exempel. Vissa typiskt manliga saker kan utföras på ett väldigt omanligt sätt, om man säger så.

Bertil: Omanligt är naturligtvis att utnyttja sin fysiska styrka att sätta sig på andra... utnyttja de fördelar man har av att vara man till fel syfte.

Cesar: Jag skulle inte säga att det är omanligt att behöva hjälp av andra men däremot att aldrig kunna göra något själv...

David: Att lägga sig till med ett feministiskt kroppsspråk och röst... Att inte stå för sina åsikter... oärlighet, undflyende.

Erik: Kvinnligt, höll jag på att säga men... att vara för känslig, svag...

Filip: ...att visa sig svag och visa känslor och... behöva be om hjälp inom områden som normalt kanske anses väldigt manliga.../... Praktiska saker... och tekniska...

”Vad är omanligt?” var uppföljningsfrågan och jag ställde den för att vidare försöka få svar på hur respondenterna definierade vad som är manligt, denna gång genom att fråga efter sådant som inte är det.

Det går att finna stöd för mycket av det som mina respondenter sagt i litteraturens beskrivning av manlighet. Jesper Andreasson tar upp styrka, mod och atletisk skicklighet som egenskaper som alltid har betraktats som goda manliga egenskaper (Andreasson 2005 s 23), Lina Paulsson skriver om stabilitet och trygghet som starka manliga attribut och det kulturella narrativ som finns angående män som starka och kvinnor som svaga (Paulsson 2005 s 44, 46, 48). Connell pekar bland annat på oberoende och kontroll som väldigt manliga egenskaper (Connell 2003 s 81, 154) och så gör också Anna Hedenus (Hedenus 2005 s 67). Att fjollighet likställs med omanlighet, liksom hjälplöshet görs, tar bland annat Cathrin Wasshede upp och i samma stycke pekas det på kontroll och självständighet som manliga egenskaper (Wasshede 2005 s 86).

Man skulle med andra ord kunna kalla den bild som mina respondenter presenterar av manlighet som en ganska vanlig spegling av den traditionella och moderna bilden av manlighet, men en intressant aspekt av respondenternas svar är de delar som saknas gentemot vad som presenteras i litteraturen. Aggressivitet är en aspekt av manligheten som knappt finns med bland mina respondenters svar, men som är ett tydligt tema i den litteratur jag läst.⁷ Bara en av mina respondenter, Cesar, var direkt inne på aggressivitet och våld i samband med manlighet och då bara i en bisats.

Makt är ett begrepp som endast en av respondenterna (Erik i samband med feminism) tog i sin mun, i övrigt berördes knappt ens innebörden av begreppet. Makt är något som i litteraturen är starkt förknippat med manlighet, inte minst av Connell där han skriver om den ”hegemoniska maskuliniteten” (Connell 2003), men även av författarna i

⁷ Se här bland annat Knutagård 2006 s 63 och Connell 2003 s 52, 187-189, 208.

”Manlighetens omvandlingar”⁸. Frågan man måste ställa sig är om det är så att mina respondenter helst blundar för dessa kopplingar eller om det är så att de helt enkelt inte anser att det finns några kopplingar. En möjlig förklaring till att begreppet makt inte används av respondenterna ges av Connell. Han skriver att kopplingen mellan manlighet och makt kan uppfattas som en kritik och därmed är svår att hantera för många (heterosexuella) män (Connell 2003 s 65). En annan möjlighet är att man väljer att benämna makt med helt andra, mer neutrala termer, och att det egentligen är makt respondenterna talar om när de pratar om att det är manligt att ha kontroll, att inte vara beroende av andra. Enligt en sådan tolkning finns maktbegreppet inbäddat i mycket av det respondenterna säger, om än dolt under ytan, vilket skulle kunna innebära att de inte vill att begreppen makt och manlighet skall förknippas med varandra.

Jag finner det också mycket intressant att respondenterna tar upp att det är i de sociala situationerna som manligheten definieras. Detta är bland annat något som tas upp av Connell när han beskriver det socialvetenskapliga fältets syn på manlighet (Connell 2003 s 40, 55). Socialisation bygger på att det just är de sociala situationerna som formar människan (Brante et al. 2003 s 297), i detta fall skulle det innebära att sociala situationer är en grundförutsättning för reproducerandet av vad som är manligt.

8.3. Manlighet och yrke

Adam: Traditionellt sett skulle jag nog säga att ja, det är ett ganska manligt yrke att vara ingenjör, men inte längre.../ De flesta av dem som jag arbetar med... de som jag blir mest imponerad av och dem som jag faktiskt ser klarar av att lösa dessa uppgifter bäst, är mina kvinnliga kursare, men jag skulle inte vilja gå så långt som att säga att det är ett omanligt yrke.

Bertil: Nej, det handlar så pass mycket om interaktion med människor så jag skulle inte vilja definiera det (juristyrket) som ett företrädesvis manligt yrke.../ ...båda könen har nog, så att säga, egenskaper i respektive kön som är väldigt användbara.

Cesar: Nej, men det (ekonomyrket) är inte omanligt heller. Det är någonting som inte definieras av just de två begreppen.

David: Nej, jag skulle säga att det (läraryrket) är ett ganska neutralt yrke. ...beroende lite grann på vilken årskurs det är. Det är mer kvinnodominerat i de lägre årskurserna.

Erik: Just nu är det (läkaryrket) det, om tio år kommer det inte vara.../ ...ett av de mest klassiska manliga yrkena som varit enormt mansdominerat fram till för bara, inte allt för många år sedan. Det har rykte om sig av att vara ett väldigt manligt yrke, sen är det ju att egentligen är det inte ett manligt yrke om man tänker på vilka egenskaper som man ska ha och arbetsuppgifterna.../ Det är ju inte så att man går och böjer 40 ton stål innan frukost, liksom...

⁸ Se bland annat Andreasson (2005 s 23, 34) och Hedenus (2005 s 67).

Det intressanta i svaren kring manlighet och yrke är avsaknaden av jakande svar på frågan om de kommande yrkena var manliga. Respondenternas syn på hur manliga deras respektive kommande yrken är, var med ett undantag neutrala. Erik var den enda som såg sitt yrke, läkaryrket, som övervägande manligt men ansåg samtidigt att detta bara var en kvarleva av traditionellt yrkestänkande. Han poängterade också att om man såg till de uppgifter en läkare har, så var det heller inte något manligt yrke. Att det skett en förändring i könsfördelning bland läkarna kan man också se i statistik, inte minst gällande utbildningen. Från att tidigare varit en mansdominerad utbildning var höstterminen 2005 54% av studenterna kvinnor⁹.

Adam pekade också på en förändring över tid och sade att ingenjörsvrket traditionellt sett var manligt, men poängterade att så inte är fallet längre. Här menar han att en förändring mot en könsneutral yrkessyn redan skett.

Jag ser respondenternas syn på manlighet och yrke som en följd av samhällsutvecklingen¹⁰. Enligt ett postmodernt tänkande blir det individen som mer och mer kommer i blickfånget och kön som attribut blir allt mer underordnat den individuella skickligheten¹¹. Denna tankegång återkommer också nedan gällande hur det är att vara man idag. Självtänkt kan jag finna att jag blev förvånad över att yrken som jurist och ekonom av respektive respondent inte sågs som manliga yrken. Dessa yrkens synliga representanter, då främst i media, är enligt min erfarenhet nästan uteslutande män. Att respondenterna inte ser deras yrken som företrädesvis manliga skulle kunna visa på att studiemiljön inte avspeglar yrkeslivet, eller kan det vara så enkelt att jag som socionom inte har en tillräcklig inblick i dessa yrkesgruppers vardag.

Även när det gäller för yrkena viktiga egenskaper sågs en könsneutral ordning råda. På fråga om respondenterna ansåg för yrket nödvändiga egenskaper som manliga, visade

⁹ Uppgift lämnad av Monica Bergqvist Silow, utbildningsadministratör på medicinska fakulteten vid Lunds universitet.

¹⁰ Här syftar jag på teori kring att vi idag lever i ett postmodernt (även kallat senmodernt eller högmodernt) samhälle i vilket individens betydelse blir allt större. Giddens menar att det högmoderna samhället karaktäriseras av en utbredd skepticism gentemot tidigare kunskap, en utbredd specialisering och en, i allt större utsträckning, global kultur som individen inte längre kan undvika (Giddens 1997 s 39ff). Individen är på så sätt utelämnad till sin egen bild av verkligheten, samtidigt som hon inte kan undvika att bli påverkad av den, i stort sett, globalt förekommande kulturen.

¹¹ Detta gäller dock inte lönefrågan eftersom löneskillnaderna mellan könen fortsätter att vara stor.

de sig alla ha liknande uppfattningar. Lite variation fanns, Bertil och David pekade på vissa egenskaper som mer manliga, Erik talade om att de utmärkande egenskaperna snarare var de kvinnliga. I grunden var dock synen att det rörde sig om allmänmänskliga egenskaper:

Adam: Inte nödvändigtvis... jag skulle beteckna det som goda mänskliga egenskaper.

Bertil: ...att verkligen kunna trycka på för sin klients rättigheter, att utnyttja motpartens svagheter för sin egen vinning.../...det är manliga egenskaper. Men, sen finns det naturligtvis väldigt många kvinnliga jurister som är väldigt, väldigt duktiga...

Cesar: Inte nödvändigtvis. Jag skulle säga att det inte är något i dem som är specifikt manligt, men jag skulle säga att det finns varianter av dessa beteenden som skulle vara manligt.

David: Nej, av de tre tror jag att samhället kanske förväntar sig i högre grad att män skall vara självsäkra.../...men de andra två (nyfikenhet, lyhördhet) kan jag inte tillskriva typiska manliga attribut.

Erik: Nej... heh... inte direkt.../ Det är de kvinnliga egenskaperna som egentligen är de mer utmärkande inom vården.

Filip: Nej, det skulle jag inte, jag tror det är mänskliga grejer.

I mitt sökande efter respondenternas uppfattning kring maktförhållanden mellan män och kvinnor inom deras kommande yrken ställde jag frågor kring auktoritet inom yrket. Svaren visade här på en tydlig skillnad på hur respondenterna tyckte att det skulle vara och hur de ansåg att det är. På fråga kring om män hade mer auktoritet inom respondenternas yrken låg tendensen mot jakande svar och fyra av de sex respondenterna var tydliga med att de ansåg att män hade mer auktoritet inom yrket. Samtidigt uppvisade respondenterna enhälligt ett starkt motstånd mot att män ska ha fortsatt större auktoritet.

Adam: ...jag tror faktiskt att det har mer med personen ifråga. .../ Det är möjligt att kvinnor får kämpa mer för den här respekten, att de måste på något sätt, bevisa sig själva innan de får den här auktoriteten men sen samtidigt så...

Bertil: Nej, det vill jag inte påstå (att män har mer auktoritet). Inte det jag har sett och hört hittills i alla fall.

Cesar: ...vad jag märkt så finns det en tendens i samhällsvetenskapliga ämnen överhuvudtaget att uppmärksamma mäns forskning mer och det gäller självklart inom ekonomi också.../...men det är säkert också på väg att ändras.../ Nej, (det är) absolut inte (berättigat att män har mer auktoritet).

David: Jag tror att elever per automatik, ja.../...en kraftig röst och en större fysisk natur gör att männen har mer pondus, ja.../...det är ingen stor skillnad (mellan lärare), i så fall marginell.../ Nej, jag ser ingen anledning till (att) det (skall vara berättigat).

Erik: Ja, många människor förknippar läkaryrket med män. .../...jag tror att patienter har lättare att identifiera mig som läkare än vad de har, kanske någon 22-23årig tjej.../...vi har en föreläsare som är läkare, en kvinna som är 45, där det varit patienter som sagt till henne att ”jaha syster, när kommer läkaren?”.../... Nej, jag är feminist, jag tycker inte att det skall vara så, men det är så.

Filip: Ja, det skulle jag nog (anse att männen har mer auktoritet).../ Nej (det är inte berättigat).../...det har ju alltid varit väldigt mycket män på chefsposter och därför så är det ett manligt sätt som råder...

Här visar alla respondenterna på en gemensam syn på jämställdhet. De menar att männen fortfarande har mer makt inom yrkeslivet, men att detta inte är berättigat utan ett resultat av numera förlegade värderingar. Detta stöds bland annat av Lina Paulsson och Cathrin Wasshede som båda skriver att den moderna mannen tar avstånd från det traditionella auktoritära mansidealet (Paulsson 2005 s 54, Wasshede 2005 s 93). Detta kan också ses som ett uttryck för det som Connell beskriver som en vilja att inte tillhöra en förtryckande manlighet (Connell 2003 s 151).

En annan aspekt av yrkeslivet är möjligheten att efter avslutad utbildning komma in i det. Angående könets betydelse kring denna fråga sade Adam exempelvis att ”Jag tror, eller hoppas snarare på, att det inte kommer ha någon betydelse.”. Andra poängterade att lagstiftning kommer att påverka, positivt om man söker sig till en kvinnodominerad arbetsplats och negativt om man söker sig till en mansdominerad arbetsplats. Erik argumenterade med hjälp av statistik som säger att män ofta väljer män vilket är en fördel när det är personlig lämplighet som avgör och Filip pekade på statistik som belyste att det är just vita män mellan 25-30 som har lättast att få jobb.

Respondenterna påtalade alltså att män fortfarande är privilegierade inom yrkeslivet. Om man tolkar detta som en medvetenhet kring genusförhållanden i samhället är detta en viktig grund för förändring, vilket Anna Hedenus uttryckligen skriver (Hedenus 2005 s 73).

Det är intressant att konstatera den ambivalens som finns bland respondenterna. De anser att deras yrken är könsneutrala, men kan samtidigt se att det generellt sett ger fördelar att vara man på arbetsmarknaden. Exempel ges också på att yrkena kanske inte är så könsneutrala som respondenterna först uttryckte, detta gäller inte minst Bertil.

8.4. Manlighet i förändring

Hur påverkas en individs syn på manlighet när han genomgår förändringar i livet? Detta är en stor fråga och för att göra den mer hanterlig valde jag att koncentrera på ett par teman av förändringar. Det ena temat var universitetsvärldens påverkan, det andra vilken förändring av syn det blir när man går in i ett heterosexuellt parförhållande. För att få en grund att stå på när det gäller universitets påverkan frågade jag respondenterna hur de ansåg att genusaspekter belyses inom deras utbildning. Några exempel:

Adam: det mesta av det här genusperspektivet som faktiskt finns när jag tänker efter, det har vänt sig till kvinnor och inte till män. .../...det har mest känts som om det faktiskt har gällt mer att öka självförtroendet hos kvinnor och få dem att ta för sig lite mer, än att det har handlat om att få män att ändra inställning...

Bertil: Juridikum jobbar ganska mycket med könsaspekter och strävar verkligen efter jämlikhet mellan könen och om jag inte missminner mig så är det någonstans mellan 55-60 procent kvinnliga studerande också på juridikum och jag tror att om inte genusperspektivet skulle skötas i utbildningen så skulle det inte dröja länge innan det blev vilda protester.

David: (Könsaspekter belyses) mycket. Det står i styrdokumentet att det skall belysas. /... jag tycker ibland att det framtvings mer reflexmässigt... bara för sakens skull än vad det egentligen ibland finns fog för, att det ibland tvingas in genusperspektiv där det bara blir tillgjort och konstigt, som i matematik... /...(bra med genusperspektiv) ja, det tycker jag... det är rättvist. Jag tror att det finns ett patriarkalt mönster någonstans där.../...i de ämnen vi skall undervisa i.../...(så det är) bra att det belyses ett genusperspektiv.

Som synes skiljer sig svaren åt, det är stora skillnader mellan de olika utbildningarna. Inom vissa program belyses könsaspekter aktivt, inom andra sker det inte så mycket, detta till trots att det betonas som viktigt i kursplanerna. Intressant är att Adam säger att de frågor som rör genus i första hand riktas till de kvinnliga studenterna och att Bertil säger att det är på grund av övervikten av kvinnliga studenter som det blir nödvändigt att jobba med könsaspekter inom utbildningen. Jag ser dessa uttalanden som två olika sätt att uttrycka samma sak, det att genusperspektivet tas med i kursplanerna för kvinnornas skull, inte för alla studenters skull. Om så är fallet så skulle detta kunna förklara varför de manliga studenterna känner att genusperspektivet tvingas på dem. Genusfrågorna har länge förts inom ramen för feministisk litteratur (Johansson 2005 s 10) (Connell 2003 s 41, 42), litteratur som främst riktar sig just till kvinnor. Om målet med att införa genusperspektiv i utbildningarna är att ”stärka kvinnorna” så är den, som jag ser det, ensidiga litteraturen inget problem. Men om målet är att ge grundläggande

information om genus till både män och kvinnor så blir det, om man lyssnar på mina respondenter, uppenbart att man just nu misslyckas med detta.

Även om uttalandena kring utbildningarnas förmedling av genusperspektiv spretade i olika riktningar, var svaren kring huruvida universitetet påverkar synen på manlighet påtagligt likartade:

Adam: Ja, det skulle jag nog säga att den har, på sätt och vis... men det har nog mer än den studiesociala situationen att göra än den reella utbildningen.

Bertil: Framförallt så har jag träffat väldigt, väldigt mycket duktiga och kompetenta kvinnor...inom just den högre akademiska världen...så det har den nog gjort. Det är nog en väldig skillnad att komma från en småstad som jag gör och sen hamna i den akademiska världen i Lund då, så det kan man nog säga att den har gjort.

Cesar: Ja, men jag tror inte på utbildningen som så utan det beror nog mer på vilka personer man umgås med och vilka man har träffat på...

David: ...kanske att det har blivit lite mjukare, att det har jämnats ut lite grann...men jag har pluggat så länge så man mognar ju som person också. När man är yngre så har man mer stereotypa bilder och sätt att se på saker. Det är ju det som är det fantastiska med universitetsvärlden, att det är så berikande människor, man får in jättemånga olika intryck och synpunkter och så och man växer, utvecklas väldigt mycket som människa, man mognar...

Erik: ...jag har ju inte samma bild av manligt och kvinnligt nu, tror jag, som när jag började på universitetet. Sen är ju det frågan om det beror på universitet eller något annat, jag gör ju mycket saker runt omkring också...jag tror jag har en bättre syn på kvinnligt och manligt nu än vad jag hade när jag... gjorde lumpen, får jag säga.

Filip: Det har nog påverkats av dom åren jag har blivit äldre, men jag tror inte det har med universitetet att göra.

Att universitetsvärlden påverkar respondenternas syn på manlighet ansåg alla utom Filip, men än mer intressant är att alla, inklusive Filip men med undantag av Bertil, betonade att det i första hand var det faktum att de nu var äldre som innebar den största förändringen. Universitetet finns med som knutpunkt för sociala kontakter, men det är i dessa sociala sammanhang som synen på manlighet utvecklas och förändras. Universitetet utövar alltså en indirekt påverkan genom att det erbjuder möjligheter för diskussioner och möten, bildar och ombildar sociala situationer. Att börja studera vid universitet innebär således förändrade levnadsförhållanden, även om det inte rör sig om en dramatisk förändring.

En annan viktig förändring, som däremot skulle kunna betecknas som dramatisk, är att gå in ett heterosexuellt parförhållande. Denna förändring är av annan art än studier vid universitet och påverkar således synen på manlighet på andra sätt.

Adam: Man får bekräftelse i ett förhållande och det är väl lite grann så det påverkar min bild av manlighet... men nä, jag tycker inte att påverkat så speciellt mycket. /...givetvis så känner man sig kanske mer som en man när man är i ett förhållande...

Bertil: ...det påverkar absolut vad som är manligt eftersom man då får en helt annan typ av respons för saker och ting man gör då man lever i en relation och står varandra nära.

Erik: ...det beror ju lite på vem man är ihop med, men framförallt tror jag det förstärker... att det kan förstärka bilder man har. Om man är i ett förhållande så är man ändå mannen i förhållandet, det blir så att säga mer uttalat.

Filip: Ja, på sätt och viss, man blir ju förändrad.../...i alla fall jag har lättare att i ett förhållande visa upp sidor som traditionellt kanske inte skulle ses som manliga. .../ Det handlar väl mest om att när man är singel och det gäller att attrahera någon så visar man inte upp dom lite djupare egenskaperna och man har inte möjligheten till det heller, då det handlar ju kanske mer om att visa upp väldigt ytliga och attraherande egenskaper.

Det respondenterna säger kring heterosexuella parförhållanden kan sammanfattas i att man i ett förhållande får bekräftelse som man, att de bilder man har av manligt och kvinnligt kan förstärkas. Det uttalandet jag fann mest intressant stod dock Cesar för:

Ja, det tror jag definitivt just för att man är i en upprepad social situation med en annan individ som gör att man definieras av varandra istället för av omgivningen och då blir man ju alltid påverkad.

I detta uttalande, liksom i svaren gällande universitetets påverkan, ser jag snabbt kopplingar till det resonemang jag förde ovan gällande att det är i de sociala situationerna som manligheten produceras. Att det sker en förändring i individens syn av vad som är manligt bekräftas också i litteraturen. Thomas Johansson skriver om "situationell manlighet", att den man för tillfället umgås med påverkar hur individen ger uttryck för sin manlighet (Johansson 2005 s 15). Likaså skriver Jesper Andreasson att individen omkonstruerar sin manlighet i samband med att han går mellan olika situationer (Andreasson 2005 s 28). Lina Paulsson är annars den forskare som tydligast ger uttryck för hur ett förhållande påverkar synen på manlighet när hon citerar en av de killar hon intervjuat: "hon såg mig som en man, jag fick känna mig manlig med henne"¹² (Paulsson 2005 s 43). Paulsson skriver vidare att upplevelsen av skillnad mellan man och kvinna blir större i ett förhållande (Paulsson 2005 s 44), vilket är precis vad Erik säger. I slutet av samma stycke skriver hon också att det verkar som om manligheten blir till i flickvännens blick (Paulsson 2005 s 45).

¹² Detta citat har stora likheter med det mina respondenter säger. Exempelvis säger Adam att man känner sig mer som en man i ett förhållande och Erik säger att det i ett förhållande blir mer uttalat att man är man.

Att gå in i ett heterosexuellt parförhållande innebär alltså, med andra ord, en kraftig påverkan på synen på manlighet. Grunden för detta är att det rör sig om en upprepad social situation, i vilken man blir bekräftad som man, om och om igen.

8.5. Man i dagens samhälle

Så hur är det att vara man i dagens samhälle? Jag lämnar över ordet till mina respondenter, för här fanns det mycket de ville säga:

Bertil: Jag tror att på ett sätt är det lättare att vara man idag än kanske när morfar och farfar växte upp eftersom kraven inte är beroende av kön på samma sätt.../...idag ser man nog mer till personliga egenskaper istället för kön.../ Samtidigt är det nog svårare också eftersom... jag tror det var lättare att hitta en identitet förr.../...ganska lätt att ta till sig mallen. Idag är det mycket mer individuellt och jag tror det är svårare att hitta vem man själv är idag... (Att samhället blivit mer individuellt anpassat) är en väldigt, väldigt stor fördel. / Idag är det inte konstigt på samma sätt att en kille går kläddesign kanske, eller satsar på att bli frisör.../ Jag tror det är lättare att maximera sin potential idag.

Cesar: Jag skulle säga att man måste prestera mer, tror jag. Man måste hela tiden visa.../...varför man är där (man är) och det finns liksom inget... jag är här för att jag är man, längre... och det tycker jag är jättebra.../ Samtidigt så ställs det ökade krav på att man kan inte, något som jag tycker är ett ganska specifikt manligt beteende, att snöa in sig på ett specifikt område och sen liksom bara hålla på med det. ... (det har) öppnats upp mer traditionella kvinnoyrken, som tjänsteyrken... det är helt accepterat för en man att vara idag. /...kvinnor är helt accepterat för andra yrken också och då bli man ju utsatt för en större konkurrens, men det är inget som jag anser är särskilt negativt även fast det kanske kan ses som en nackdel.

David: ...det är svårare nu än vad det var tidigare, dels för att.../...det kanske var lättare att definiera vad som var man (manligt) förr... ...mycket gott har kommit från den nya feministiska vågen.../...det här med större genusperspektiv, men samtidigt finns det en baksida på det myntet och det är att man i princip kan säga vad som helst om en man utan att det ifrågasätts. Om uttalanden som gjorts om män hade uttalats om en ras eller en annan grupp, exempelvis homosexuella, så hade det blivit ramaskri och det hade varit straffbart...

Erik: ...tyvärr går utjämnningen mellan könen åt fel håll, alltså.../...nu börjar man exploatera män också, att män ska börja klä sig fint och fåfängt och blaha blaha och kraven på männen börjar också öka.../... (det ställs) mer orimliga krav på männen också och inte bara på kvinnorna och det är ju inte bra. /...tar man åt sig av det så... är det klart att det blir jobbigt.../ Jag är inte så känslig för sånt...

Viktigast i det respondenterna säger anser jag vara två linjer. Det ena, väl beskrivet av Bertil och David, är att det är svårare att vara man idag då det inte är lika lätt att definiera vad det innebär att vara man än tidigare. Det finns inte längre någon tydlig mall hur en man skall vara. I litteraturen finner jag ett starkt stöd för det mina respondenter uttrycker kring detta ämne. Johansson skriver att manligheten idag är en bräcklig, osäker, otydlig och formbar manlighet vilket direkt talar för att det svårare att

vara man och att hitta sin identitet som man idag än vad det var förr (Johansson 2005 s 17).

Anna Hedenus skriver att den moderna mannen är en relationsorienterad man där den manliga sidan hos mannen stärks genom hans kvinnliga sida samtidigt som den kvinnliga sidan alltid också representerar ett hot (Hedenus 2005 s 52). Svårigheten som uppstår genom denna balansakt är uppenbar och inte blir det lättare av att en man fortfarande förväntas vara den starke, gåpåiga som styr (Hedenus 2005 s 53) i kombination med ett avståndstagande av den traditionella manligheten och machoismen (Hedenus 2005 s 51, 54). Detta kan förklara varför det inte längre finns en mall för hur en man skall vara och därmed varför det är svårare att finna sig själv som man.

Samtidigt som denna svårighet existerar, finner mina respondenter att det är lättare att vara man idag. Bertil och Cesar menar till exempel det individuella idag är viktigare än det kön individen råkar ha, vilket bland annat leder till att det blir allt mer accepterat att bryta mot könsnormerna. Det mest tydliga exemplet gäller vilka yrken som är acceptabelt att ha som man respektive kvinna. Att det är accepterat att en man utbildar sig till traditionellt sett kvinnliga yrken har gjort det lättare att hitta något som ”man är bra på”. Cathrin Wasshede ställer frågan: ”Ska människor betraktas som kön eller som individer?” (Wasshede 2005 s 110) och som jag ser det skulle alla mina respondenter enligt ovanstående resonemang svara ”individer”.

Utanför dessa två huvudsakliga (och motstridiga) linjer finner jag sidospår. En annan negativ sida är de anklagelser, och i vissa fall smädelser, som män idag utsätts för på regelbunden basis. Den jämförelse David gör i förhållande till vad som är och inte är straffbart att säga finner jag mycket intressant. Johansson skriver om det hånande av män som existerar i feministisk litteratur och debatt (Johansson 2005 s 12) och detta är något som mina respondenter, som synes, reagerat på. Jag finner det viktigt att formulera frågan hur detta påverkar män i debatten. Finns det en risk att männen alieneras? Tyvärr är detta frågor jag inte kan besvara med mer än att jag ser att risken existerar.

En annan positiv sida med att vara man, enligt vad mina respondenter ser, är att män fortfarande har en privilegierad ställning i samhället. Även om respondenterna uttrycker

att de inte borde ha en fördel på grund av sitt kön så ser de att en sådan fördel existerar. Samtidigt talar de (med ett undantag, Erik) ogärna om ett patriarkat eller det som Connell beskriver som ”hegemonisk maskulinitet”. Detta skulle dock kunna förklaras av Anja Hirdman som skriver att få män känner igen sig i talet om hegemoni eller överordnade positioner även om de kan se fördelarna som män har (Hirdman 2005 s 145). Annica Carlsson Bergdahl skriver att killar fortfarande existerar som norm och rättesnöre, någon att anpassa sig till, vare sig erkänner denna norm eller inte (Carlsson Bergdahl 2005 s 212). Här finns alltså en återkommande ambivalens i svaren. Fördelarna med att vara man blundar respondenterna inte för, men samtidigt vill de inte att dessa fördelar skall existera. Att män fortfarande är privilegierade blir extra intressant när vi kommer in på frågor kring jämställdhetsarbete.

Bertil: ...det har en tendens att bli hysteriskt och det gör att jämställhetsarbetet lite grann skjuter sig själv i foten. Jag tror att man måste låta människor ta det i sin egen takt och utan att vi påtvingar dem någonting.../...jag tror att människor är intelligenta nog att inse att det är en självklarhet att män och kvinnor skall ha samma rättigheter...
Jag tror det är väldigt viktigt att man låter männen i mångt och mycket vara med och leda utvecklingen.../...och det har vi ju sett också med manliga nätverk mot våldtäkter och så vidare.../...låt männen själva ta initiativ.../...för idag känns det som att de rabiat feminister sätter tonen...

Cesar: ...det går alldeles för långsamt, men det är svårt för man kan inte överreagera utan att hamna i en motsvarande situation för män... så det får väl ta den tid det tar. Däremot så tycker jag att det borde finnas en, i grundskolan och på universitet, en bättre debatt om det hela och att det skall vara ett självklart samtalsämne i alla ämnen.

David: ...det har nog fört med sig mycket gott, men det har även nackdelar med att det ibland bedrivs rena häxjakten på män, kan jag uppleva. /... (det behövs) en sundare debatt om att fortsätta bedriva det arbete som finns om upplysning, att ta upp mer kvinnohistoria till exempel, kvinnors perspektiv på saker, samtidigt som man försöker se lite granna objektiva mer... /...feministisk forskning måste ifrågasättas tydligare... /...det är också ett problem att det i princip bara är kvinnliga forskare som forskar inom feministiska frågor.

Alla respondenterna säger sig vara positiva till jämställdhetsarbete i samhället men flera av dem uttryckte också tydligt att det inte enbart har positiva effekter. Respondenterna hade olika åsikt kring hur långt vi har kommit i detta arbete i Sverige idag och samma sak gällde hur snabbt utvecklingen på området sker, alla tyckte sig dock känna av en konstant förändring. De negativa effekterna av dagens jämställdhetsarbete finner jag intressant att poängtera. I grunden handlade kritiken om att mycket inom jämställdhetsarbetet känns påtvingat och tar form som hastigt påkomna, mindre genomtänkta lösningar som inte löser de grundläggande problemen utan bara krånglar till saker och ting. Om denna kritik är ett uttryck för ett inbyggt motstånd mot jämställdhetsförändringar eller om det beror på hur jag ställde frågan kan jag inte svara

på. Klart är att de flesta respondenterna såg negativa, eller potentiellt negativa, effekter av jämställdhetsarbete samtidigt som nödvändigheten av själva arbetet poängterades.

Att debatten kring genus och jämställdhet främst förs inom ramen för feministisk teori har jag nämnt tidigare och här påtalade respondenterna detta som ett av jämställdhetsarbetets stora problem. De får stöd av Anna Hedenus som skriver att man måste ta diskussionen med männen, inte bara med kvinnorna, för att få männen att förstå och inse att problemet med kvinnoförtryck existerar (Hedenus 2005 s 66). Just denna nyansering av debatten, att männen bjuds in, är också något som mina respondenter pekar på som den viktigaste förändringen som måste göras för att jämställdhetsarbete inte skall gå över styr.

Mina respondenter kände sig, till olika grad, delaktiga i jämställdhetsarbete, alla åtminstone på det individuella planet. Detta finner jag intressant då Anna Hedenus skriver att just engagemang på det individuella planet, att exempelvis diska och städa, kan vara ett sätt att slippa engagera sig för en strukturell förändring i stort (Hedenus 2005 s 65). Jag kan se hur detta skulle vara fallet, men ser liksom mina respondenter fortfarande ett individuellt engagemang som bättre än inget engagemang. Frågan hade varit intressant att följa upp ytterligare.

8.6. Man och feminist?

Kan en man vara feminist? Denna fråga har intresserat genusforskare länge och den intresserade även mig. Således formulerade jag frågor kring feminism för att se hur mina respondenter resonerade. Den första frågan handlade om hur respondenterna såg på feministiska rörelsers arbete:

Adam: Jag skulle vilja påstå att jag överlag är positiv till feminism... alltså vettig feminism. Men tråkigt nog är det som alltid de militanta feministerna och dom som har väldigt kontroversiella idéer som hörs och syns mest och det gör att man omedvetet kommer koppla feminism till ganska mycket tokigheter, helt enkelt.

Bertil: ...de har en tendens att bli lite rabiata, att det finns bara ett läge och det är full fart och att man anpassar inte manifestet efter verkligheten utan allting skall ske och det skall ske i förra veckan...

Cesar: ...de flesta gör en bra sak just för att de ger tillfälle att prata om och belyser sån som man själv, alltså som män ofta blir blinda för... däremot finns det ju förståss sådana... extrema feministiska grupper som kanske mer skrämmer än hjälper.

David: Generellt bra, men det finns alltid rötägg och det är dom som får mest plats i media. /...det får en negativ påverkan på kanske unga tjejer till exempel som tar åt sig det här och blir anti-män själva och även att det retar upp män som går till ännu hårdare angrepp mot kvinnor.

Erik: ...det skall vara jämlikt mellan män och kvinnor.../... (men) till och med Alf Svensson kallar sig ju feminist så på något sätt känns det som att bara att alla kallar sig feminist så är dom nöjda med det.../...man har kommit till en punkt där det räcker med att kalla sig för feminist.../...man behöver inte aktivt eller ens passivt göra någonting som bidrar till feminismen. /...jag tror att många män är rädda för att släppa sin makt och många kvinnor är lite rädda för att släppa sin identitet, just som kvinnor... att många egentligen är lite rädda för en verklig förändring. /... jag vill tro att det kan bli bättre men jag är långt ifrån övertygad.

Filip: Det är väl bra, måste jag säga... och det är väl ofta dom som för utvecklingen framåt.../...lyfter upp viktiga frågor... och för fram ett annat perspektiv och tanke sätt som kanske saknas bland många.

Connell skriver att det finns ideologiska spänningar mellan patriarkala värderingar och feministiska tankegångar som står att finna i alla samhällsskikt (Connell 2003 s 128). Detta gick också att finna i intervjuerna, exempelvis i resonemanget ovan om att det är okey att säga vad som helst om män. Feminismens grundläggande tankegång om jämlikhet i samhället såg alla respondenterna som självklart, samtidigt som de alla i olika grad var tveksamma till det som Bertil kallade för det "feministiska manifestet". Att mina respondenter delar upp feminismen i en vettig del och en ovettig del är något som Connell intressant nog betecknar som ett tecken på en avsaknad av politisk medvetenhet. Connell ser detta som den gängse patriarkala bilden (Connell 2003 s 176).

Med tanke på den genusdebatt som förts i Sverige på senare år, med det nystartade politiska partiet Feministiskt Initiativ (FI) som en av de mer omstridda aktörerna, är det kanske inte så konstigt om mina respondenter delar upp det feministiska arbetet i vettig respektive ovettig feminism. Respondenterna uttrycker det som att det är mindre rumsrena grupper som får mest mediatid och är uttalat tveksamma till FIs insats i debatten. Anna Hedenus skriver att feminismen antas innehålla en rejäl portion manshat (Hedenus 2005 s 63). Ett exempel som Bertil tar upp och som stödjer detta är att det första som gjordes på FIs stämma var att rösta om män skulle få vara närvarande eller inte. Dylåka aktioner kan alltså leda till att närmast förhindra männen från att engagera sig eller visa stöd och skapar en risk för att få en motsatt effekt. Men liksom mina respondenter ser jag det som viktigt att inte dra alla feministiska rörelser över en kam utan hellre värdera de feministiska rörelserna olika. Här anser jag alltså att Connell har

fel när han påstår att en sådan uppdelning är tecken på en avsaknad av politisk medvetenhet.

Den andra frågan kring ämnet var om de skulle kalla sig själv feminister? Frågan kan tolkas som lätt provocerande, men var ämnad att se till det mer personliga planet hos respondenterna:

Adam: Ja och nej, det är helt på vad man menar med feminist. Jag är feminist i den meningen att jag är för ett jämställt samhälle, jag tycker att alla skall ha rätt att bemötta för dem de är. ...men å andra sidan så kallar alla sig feminister nu för tiden så det har blivit ett ganska meningslöst begrepp egentligen. ...att säga att man är feminist är politiskt korrekt och det betyder egentligen ingenting... eller rättare sagt måste inte betyda någonting.

Bertil: Jag har lite svårt för det där ordet, faktiskt. Jag föredrar att kalla mig humanist, för att jag tycker att mänskligheten ska ha samma rättigheter och det gäller inte bara män och kvinnor utan det gäller religion och etnicitet och vad det än må vara.

Cesar: Nej, för jag tror inte på ett patriarkat som... för att skydda sina egna privilegier, sin ställning i samhället, gör kvinnor mindre värda eller hur man nu skall uttrycka det, så därför inte...

David: Det finns många versioner av feminism... ja, jag är för lika lön för lika arbete, om jag säger så, men en debatt om tomten skall ha snopp eller inte det tycker jag bara är löjligt.

Erik: Ja.../...jag är väl medveten om problemet. Jag tror att det första och mest grundläggande steget i alla analysituationer är det att man måste inse problemet och... jag inser att det är... ett stort förtryck av kvinnor.../...det viktigaste är egentligen att försöka påverka saker i sin egen vardag...

Filip: Det har jag haft långa diskussioner om, heh... jag skulle nog göra det eftersom jag står för total jämlikhet mellan könen, vilket jag tycker det betyder.../... (men) det finns andra som hävdar att det inte räcker utan att det krävs mer...

Fyra av respondenterna svarade alltså att de skulle kalla sig feminister, två av dem att de inte skulle göra det. Intressant är att alla respondenterna uppgav att de står för jämlikhet, men att det användes tre olika ord för detta – feminism, humanism och jämlikhetstänkande.

Vad alla respondenterna dock sade, mer eller mindre tydligt, var att begreppet ”feminist” har börjat tappa sin betydelse då ”alla” kallar sig feminister idag. Att mina respondenter frågar sig om det räcker med att kalla sig feminist för att vara det betecknar Connell som vanligt. Connell skriver att den manlige feministen i grunden ses som en oxymoron¹³ och att det därför är naturligt med skepticism. Den feministiske mannen ses ofta som en tom fasad av både män och kvinnor (Connell 2003 s 160).

¹³ En oxymoron är en sammansättning av två motsatta ord. Ett enkelt exempel är fulsnygg.

Detta resonemang för också Anna Hedenus när hon skriver att feministiskt engagerade män många gånger får sin manlighet ifrågasatt, samtidigt som många kvinnor ifrågasätter själva engagemanget (Hedenus 2005 s 61). Argumenten för detta ifrågasättande är enligt Anna Hedenus att feminismen strider mot männens intressen och att de därför aldrig kan vara ärligt engagerade, respektive att engagemanget finns just för att det gynnar männen själva (Hedenus 2005 s 62). Kanske är det denna typ av tankegångar som ligger bakom respondenternas svar.

Connell redogör för en diskussion i relation till den feministiske mannen där frågan ställs hur en praktik som har vrede mot män som huvudtema skall kunna samla breda grupper av män? (Connell 2003 s 214) Svaret på den frågan skulle kunna vara genom att engagemanget bara blir på en ytlig nivå, den tomma fasad som Connell skriver om.

Samtidigt som tveksamheten till begreppet feminism påtalades i intervjuerna påtalades begränsningen av begreppet. Två av respondenterna ansåg exempelvis att begreppet inte ensamt kunde beskriva deras åsikter om jämlikhet utan föredrog att använda ordet ”humanist” då även andra aspekter än genus var viktiga att betona. Anna Hedenus skriver om just detta, att feministiska tankegångar kan anses vara för snäva och att humanistiska tankegångar inte är begränsade på samma sätt (Hedenus 2005 s 69).

Frågorna kring feminism var det enda sammanhang i vilket begreppet makt användes och då enbart av en av respondenterna. En av de andra respondenterna svarade dock att han inte kan kalla sig feminist för att han inte tror på att det finns ett styrande patriarkat som nedvärderar kvinnor, vilket också berör begreppet makt på ett intimt sätt. Att inte vilja använda sig av ord som makt och patriarkat har behandlats tidigare i den empiriska framställningen.

8.7. Reproduktion av manlighet

Vad som är manligt eller omanligt, den grundläggande frågeställningen för denna uppsats, har visat sig ganska svårt att ge ett konkret svar på. Detta beror dels på att svaren man får när man ställer frågan är väldigt individuella, dels på att maskulinitet alltid definieras i relation till något annat (Connell 2003 s 67). Olika vetenskapliga grenar ger också olika svar på frågan, vilket inte heller det underlättar svaret. Frågan

som Connell ställer om hur man skall skapa en meningsfull vetenskap om maskulinitet utifrån dessa kriterier är därför inget jag kommer att försöka besvara då detta skulle vara ett arbete för en livstid och mer. Det jag kan göra och har gjort i föregående kapitel är att ge en bild av vad mina respondenter sade kring manlighet och söka stöd för detta i den litteratur jag använt mig av. Det jag tänker göra nedan är att vidare problematisera begrepp och delar av respondenternas svar.

Som Johansson skriver är det viktigt att tänka på att de svar som mina respondenter givit, liksom de svar som givits i intervjuer genomförda av andra kring ämnet, obönhörligen har påverkats av det samhälle respondenterna lever i. Allmänna stereotypa bilder letar sig in i svaren i olika stor omfattning (Johansson 2005 s 11). Respondenterna själva är ofta medvetna om detta, flera av mina respondenter hänvisade till "vad samhället säger" eller ursäktade sig med att påpeka att de "tog till klyschor".

Denna påverkan som samhället utövar är en del av den socialisation som jag vid flertalet tillfällen nämnt ovan. Denna påverkan går djupt, eller som Erik säger:

Man blir ju uppfostrad till man och kvinna, det är ju svårt att göra sig fritt från det när hela samhället ställer vissa krav på män och andra krav på kvinnor, från det att man föds.

Svårigheten att bryta med den uppfostran man givits tar även Anna Hedenus upp genom ett citat från en av hennes respondenter som säger: "Så länge jag är uppfostrad till kille..." (Hedenus 2005 s 52). Den bild som förmedlas via socialisation är föränderlig, den varierar beroende på vilket sammanhang individen befinner sig i. Ett exempel på detta ger en annan av mina respondenter när han nämner att han upplevt en stor skillnad i hur manlighet betraktas i universitetsstaden Lund respektive den småstad han kommer ifrån. Denna skillnad mellan landsbygd och stad är också något som Connell tar upp. Sammanhanget må vara lite annorlunda, men kontentan är skillnaden mellan "landsbygdens konservatism och stadens ljus" (Connell 2003 s 175). Liknande skillnader kan återfinnas mellan olika samhällsskikt, kulturer, etc.

Något som om och om igen tas upp i manlighetslitteraturen är att manlighet är en kulturell skapelse. Detta är något som inte minst Connell vill klargöra då han tidigt i *Maskuliniteter* uttrycker att även vår västerländska vetenskap och teknologi är kulturellt maskuliniserad (Connell 2003 s 19). Det manliga genomsyrar med andra ord hela vår

kultur och detta inkluderar vetenskapen, vilket också en av mina respondenter uttrycker när han säger att det företrädesvis är manliga forskare som uppmärksammas inom universitetsvärlden.

Connell ger exempel på kulturens påverkan på manligheten, inte minst i sin historiska översyn. Exempel på detta är synen på mannen som familjeförsörjare, att det ligger på männens ansvar att försörja familjen, som skapades i Storbritannien under mitten av 1800-talet. Med detta exempel vill Connell visa på att definitionen av vad som är manligt har starka kopplingar till de ekonomiska strukturernas historia (Connell 2003 s 48). Likaså är sportens status som manlighetstest historiskt producerad, ett resultat av en politisk strategi (Connell 2003 s 49), vilket också Jesper Andreasson poängterar (Andreasson 2005 s 22). Connell hänvisar till forskning utförd av Jock Phillips kring kolonialtidens Nya Zeeland, ett verk Connell kallar ”den mest betydelsefulla historiska studie av maskuliniteten som ännu så länge har skrivits” (Connell 2003 s 48). Denna studie skall enligt Connell på ett tydligt sätt visa hur staten styr synen på manlighet i rent kontrollsyfte.

Ett annat exempel på manlighet som kulturell skapelse går att hitta bland mina respondenters svar. En av de sidor som flera av mina respondenter sade det var lättare att visa i ett heterosexuellt parförhållande var de känsliga sidorna. Att prata om känslor var något som respondenterna normalt inte anser vara särskilt manligt, men i ett förhållande blev detta accepterat, liksom att visa ömhet. Lina Paulsson påpekar att det normalt ses som manligt att vara dålig på att prata om känslor (Paulsson 2005 s 49) och Anja Hirdman problematiserar detta ytterligare. Hirdman påpekar att om en stor del av den manliga befolkningen är ”känslomässigt illiterat” så måste detta betyda att den sociala konstruktionen av manlighet skapar denna frånvaro. En avsaknad och tystnad i mäns sociala och intima relationer är enligt henne ett resultat av socialisation (Hirdman 2005 s 154).

När jag läser och skriver om hur manligheten tar sig annorlunda uttrycker beroende på vilken situation mannen är i kan jag inte låta bli att genast dra kopplingar till Goffmans rollteori. Denna teori liknar varje individs liv vid en teater, med privata och offentliga rum (backstage och frontstage), olika scener och roller beroende på var man för tillfället befinner sig och vem man umgås med (Goffman 2000). Jag kan se att mycket av det

Goffman här teoretiserar kring på ett väldigt bra sätt passar in som förklaringsmodell till att manligheten tar sig olika uttryck i olika situationer (inklusive intervjusituationer, som i denna uppsats empiriska material). Här skulle man kunna argumentera att Connell tar direkt avstånd från denna förklaringsmodell. Connell anser att det finns stora begränsningar med all rollteori, att allmänt logiskt vaga termer används för att beskriva allt från yrke till genus vilket leder till inkonsekvenser i analyserna av det sociala livet (Connell 2003 s 44). Men detta yttrande är kopplat till könsrollsteorier, vilket jag anser inte täcker in Goffmans rollteori då denna i grunden är en förklaringsmodell för sociala sammanhang. Därmed vill jag hävda att Goffmans teori mycket väl kan förklara varför individen väljer att anpassa sitt sätt att uttrycka manlighet beroende på situation. Däremot, och detta måste påpekas, förklarar inte Goffmans rollteori produktionen och reproduktionen av manlighet eller genus, vilket begränsar användningsområdet när man talar om detta tema.

När det gäller produktion och reproduktion av manlighet är socialisation direkt användbart. Socialisation är ett begrepp man finner referenser till på flera ställen i både Connell och Johansson och jag, med min bakgrund inom sociologin, finner detta begrepp väldigt användbart. För att i korthet åter beskriva begreppet så innebär det att vi som människor socialiseras, eller med andra ord uppfostras socialt i vår relation med andra, in i olika beteenden, roller mm. Individen lär sig att bete sig på ett sätt som är accepterat av omgivningen (Brante et al. 2003 s 297). Detta ser jag som en av möjlig förklaring till att bilden om den starka, trygge mannen och den svagare, nätta kvinnan reproduceras i dagens annars så upplysta samhälle, dessa bilder accepteras och uppmuntras av omgivningen.

8.8. Manlighet och sexualitet

En aspekt av manlighet som jag inte tagit upp direkt i mina intervjuer gäller manlighet och sexualitet. Litteraturen pekar på de starka kopplingar som manlighet har till sexualitet och det är därför nödvändigt att föra en diskussion om detta i denna uppsats. Cathrin Wasshede skriver exempelvis att kön och sexualitet konstruerar varandra (Wasshede 2005 s 110) vilket skulle sätta sexualiteten som en av de viktigaste faktorerna när det gäller produktionen av manlighet.

Respondenternas tankar kring detta område är få, då jag inte ställde direkta frågor om det, men vissa saker har ändå sagts. Erik sade bland annat att han tyckte samhällsutvecklingen går åt fel håll. Istället för att exploateringen av kvinnokroppen tonas ned, sker det en allt större exploatering även av manskroppen. De krav som länge ställts på kvinnor att klä sig ”fint och fåfängt” förs över till männen som ett resultat av sökandet efter en ny marknad, ett resultat av konsumtionssamhället. Johansson instämmer i det här och skriver att båda könen exponeras i allt större utsträckning i samband med att det sker en ökad sexualisering av kroppen (Johansson 2005 s 13). Även Connell tar upp denna utveckling och ger som exempel hur tekniken för kosmetisk kirurgi för män hela tiden utvecklas, exempelvis när det gäller penisimplantat (Connell 2003 s 75).

Anja Hirdman har sexualiteten som utgångspunkt i sin text och hon ser medias ständiga konstruerande av den kvinnliga sexualiteten som ett sätt att upprätthålla mansordningen i samhället genom att den manliga sexualiteten på så sätt förblir oproblematiserad (Hirdman 2005 s 140). Grunden till detta anser Hirdman ligga i att denna framställning avser att befästa det manliga i att ”titta på kvinnor” (Hirdman 2005 s 148). ”Tittande på kvinnor” förutsätter i sin tur heterosexualitet och genom den konstanta reproduktionen av kvinnan som det som mannen skall begära befästs heterosexualiteten som det normala (Hirdman 2005 s 160).

Vad som är ett naturligt beteende för män respektive kvinnor, och svårigheten med att bryta mot detta, nämndes bland annat av Adam som sade att ”vissa typiskt manliga saker kan utföras på ett väldigt omanligt sätt”. Erik påtalade att ”ungar blir ju indoktrinerad in i pojk- och flickroller ända sen dom är jättesmå”, vilket senare i livet blir svårt att bryta. Denna ”indoktrinering” gäller även sexualiteten, det är naturligt med parbildning mellan man och kvinna. Leken mamma-pappa-barn är ett utmärkt exempel på detta. Lina Paulsson skriver att heterosexuella relationer i sig är en producent av manlighet i samhället. Heterosexuella relationer känns, som en av Paulssons respondenter uttrycker det, sunda. Icke heterosexuella begär kan således beskrivas som osunda. Paulsson hänvisar i detta resonemang till Butler som kallar denna diskurs för ”den heterosexuella matrisen” i vilken män och kvinnor definieras som olika och motsatta, ordnade i en hierarkisk ordning och sammanbundna genom ett heterosexuellt

begär. Genom denna diskurs är det nödvändigt att tabubelägga begär som ligger utanför de givna ramarna, exempelvis homosexuellt begär (Paulsson 2005 s 45).

Annica Carlsson Bergdahl anknyter till detta i sin kommentar kring användandet av, bland högstadieelever, sexuellt laddade ord som degraderande tillmälen. Dessa ord är nästan uteslutande ord som anklagar individen för att inte tillhöra heterovi'et¹⁴, exempelvis böj, fjolla, djävla feminist, halving¹⁵, men även ord som anklagar individen för att vara sexuellt avvikande på andra sätt så som hora (Carlsson Bergdahl 2005 s 211). Carlsson Bergdahl skriver också att det är nästintill oöverstigligt att tacka nej till "heteronormativitetens prototyp" i högstadieåren på grund av det stigma detta skulle innebära (Carlsson Bergdahl 2005 s 213).

Heterosexualitet ses alltså ofta som en förutsättning för manlighet och det finns en inneboende problematik i detta. Connell skriver att vi idag måste öppna våra ögon och se den heterosexuella mannen som ett av flera möjliga manliga genus. Connell påpekar att vi har flertalet manliga genus i västvärlden idag, heterosexuell, homosexuell, bisexuell resp. transsexuell manlighet (Connell 2003 s 78). Detta till trots tas heterosexualiteten för given i det offentliga samtalet (Connell 2003 s 167).

Enligt Hans Knutagård är det i verksamheter¹⁶ individen formar sin personlighet, inklusive sin sexualitet. Vi lär oss "överleva" i det heteronormativa samhället, vad som är acceptabelt att visa utåt och vad som inte är det. Genom verksamheterna lär vi oss den hierarki som råder i samhället, där exempelvis homosexuell verksamhet är underordnad heterosexuell verksamhet (Knutagård 2006 s 20).

Lina Paulsson skriver att vår västerländska kultur är heteronormativ med män och kvinnor som motpoler. Likhetstecken sätts mellan man, manlig och maskulin och på samma sätt mellan kvinna, kvinnlig och feminin (Paulsson 2005 s 42). Detta medverkar givetvis till att bibehålla de rådande genusstrukturerna och försvårar ett aktivt

¹⁴ Ett uttryck som Carlsson Berghdahl använder för att benämna majoritetsgruppen heterosexuella.

¹⁵ Enligt Carlsson Bergdahl ett nytt könsneutralt ord för att säga att någon inte passar in i det normaliserade heterovi'et (Johansson 2005 s 211).

¹⁶ Knutagård betecknar sig själv som verksamhetsteoretiker. Verksamhetsteorin går i korthet ut på att de verksamheter individen deltagit och deltar i formar vem hon är. Verksamheter är allt från familj och vänner till arbete och nöjen (Knutagård 2006 s 18ff). Verksamhetsteorin hämtar bland annat stöd från Vygotskijs tänkande om socialisation.

jämställdhetsarbete från männens sida. Detta visar sig också i hur detta arbete presenteras för studenter vid universitetet.

9. Avslutande diskussion

En slutsats jag når genom analysen av det empiriska materialet är att de åsikter mina respondenter givit uttryck för i intervjuerna ligger i linje med det som sagts i andra undersökningar kring ämnet (här resresenterade av teorin). Man skulle kunna säga att respondenternas syn speglar klassisk och modern syn på manlighet där det är manligt att vara stark, modig, självständig och ha kontroll, både gällande sig själv och gällande omgivningen.

Det är också viktigt att nämna att det finns delar av manligheten som mina respondenter inte berört, främst makt och sexualitet. Båda dessa delar är återkommande teman i den teori som jag baserar min analys på. Teorierna har dock en förklaring på varför makt inte lättvindligt används som begrepp i sådana här undersökningar, nämligen att denna koppling är svår kritik att ta till sig för många (heterosexuella) män. Att sexualitet inte togs upp av respondenterna i någon större utsträckning berodde främst att jag inte gick in direkt på denna fråga.

Jag finner att jag blev lite överraskad över den gemensamma syn på jämställdhet inom arbetslivet som respondenterna gav uttryck för. Min förförståelse var att, framförallt inom ett par av de representerade yrkena, skulle finnas en påtaglig skillnad i vilket kön som ansågs ha mest auktoritet. En sådan bild gavs dock inte av någon av respondenterna.

Jag menar att det i empirin blir tydligt att universitetsvärlden påverkat respondenternas syn på manlighet, direkt eller indirekt. Denna påverkan sker främst i de sociala sammanhang som existerar i samband med universitetsvärlden medan den direkta undervisningen kring genus inte påverkar lika mycket. Att det enligt respondenterna är i de sociala sammanhangen som synen på manlighet formas anser jag är väldigt intressant. Detta ser jag som ett tecken på att manlighet är en kulturell och över tid föränderlig skapelse. Så argumenterar också Connell.

Min förförståelse kring genusundervisning på universitetsnivå var att den förs med de kvinnliga studenterna i åtanke och att de manliga studenterna mest följer den av nödvändighet. Jag fann tyvärr inget som förnekade att detta skulle vara fallet utan fann istället stöd för denna förförståelse genom David och Erik som sade att universitetet, förutom i undantagsfall, använder sig av feministisk litteratur i samband med undervisning kring könsaspekter. Jag anser att detta är olyckligt då risken blir uppenbar att föreläsaren förlorar de manliga åhörarnas intresse om de känner att ämnet inte är riktat till dem. Att inte problematisera ämnet mera genom att ge ett alternativ till den feministiska litteraturen kan också få till effekt att studenterna avskriver ämnet som för snävt och därmed ointressant. Jag tror också att mycket av problematiken ligger i att feminism är ett väldigt värdeladdat begrepp. Att då presentera huvudsakligen feministiska tankegångar som självklara blir därför provocerande för många av åhörarna. Lägg till detta Anna Hedenus påpekande om att män som engagerar sig feministiskt många gånger får sin manlighet ifrågasatt (Hedenus 2005 s 61) så är det inte så konstigt att männen inte fäster sig vid det material som universitet presenterar gällande genus.

Till sist finner jag att mina respondenter anser att det finns både positiva och negativa aspekter med att vara man i dagens samhälle. Män befinner sig fortfarande i en privilegierad situation samtidigt som debatten går het kring hur jämställhetsarbetet i samhället skall skötas. I denna debatt förekommer en hel del hårda ord kring män, men kan man undvika att ta på sig en personlig skuld för det män har gjort genom historien så är detta ett mindre problem. Samtidigt är mina respondenter ambivalenta till den privilegierade situationen de befinner sig i och uttalar ett stöd för jämställhetsarbetet.

Jag finner att jag lärt mig mycket om manlighet och reproduktion av kön i samhället genom att jag skrivit denna uppsats. Framförallt känner jag att jag tvingats tänka på genus på ett helt annat, mer nyanserat, sätt än tidigare. Förhoppningsvis har även du som läsare fått dig en och annan tankeställare av att läsa denna text.

10. Referenslista

Guneriussen, Willy (1999) Emile Durkheim, ur Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur, Lund.

Brante, Thomas, Heine Andersen & Olav Korsnes (red.) (2003) *Sociologiskt lexikon*. Natur och Kultur, Stockholm.

Carlsson Bergdahl, Annica (2005) Efterord, ur Johansson, *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Connell, R. W. (2003) *Maskuliniteter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg. Andra upplagan.

Giddens, Anthony (1999) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Goffman, Erving (2000) *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik*. Bokförlaget Prisma, Stockholm. Fjärde upplagan.

Hedenus, Anna (2005) Med eller emot? De manliga feministernas dilemma, ur Johansson, *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.

Hirdman, Anja (2005) "Respect the cock." Medial maskulinitet: bilder, begär och alienation, ur Johansson, *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Holme, Idar M & Solvang, Bernt K (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, Lund.

Internet 1 (2006-09-24) <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>

Johansson, Thomas (red.) (2005) *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Knutagård, Hans (2006) "...det var bara en böjvävel" På väg mot en strategi att förebygga och motverka homofientligt våld. RFSL Rådgivningen Skåne, Malmö. Tredje upplagan.

Paulsson, Lina (2005) "Hon såg mig som en man, liksom" Unga mäns identitetsskapande i heterosexuella relationer, ur Johansson, *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Harrysson, Lars & Katarina Jacobsson, Arne Kristiansen, Anna Meeuwisse (2006) *Råd och anvisningar inför uppsatsarbetet*. Socialhögskolan, Lunds universitet.

Westlund, Peter (1993) *Kvalitativ utvärdering – En metodisk introduktion*. Blekinge FOU-enhet 1993:6

Wasshede, Cathrin (2005) Skägg eller kjol? Unga aktivistmän om maskulinitet och femininitet, ur Johansson, *Manlighetens omvandlingar. Ungdom, sexualitet och kön i heteronormativitetens gränstrakter*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

11. Bilaga 1

Intervjuguide

Ålder?

Studerar?

Har studerat tidigare?

Vad är manligt?

Vad är omanligt?

Vilka egenskaper är viktiga för en (blivande yrke)?

Är detta manliga egenskaper?

Är (blivande yrke) ett manligt yrke?

Vilka förväntningar har du på ditt kommande yrke?

Tror du att det faktum att du är man påverkar din möjlighet att få anställning inom ditt kommande yrke?

Anser du att män har mer auktoritet inom ditt kommande yrke?

Är detta berättigat?

Belyses könsaspekter i din utbildning?

Har din bild av vad som är manligt påverkats av din tid vid universitet?

Är du i ett förhållande just nu?

Påverkar ett förhållande din bild av vad som är manligt?

(Skulle ett förhållande påverka...)

Vilka egenskaper är viktiga för män i ett förhållande?

Hur är det att vara man i dagens samhälle?

Fördelar/Nackdelar/Problem?

Hur ser du på jämställdhetsarbete i samhället?

Hur anser du att detta arbete skall bedrivas?

Hur ser du på feministiska rörelsers arbete?

Skulle du kalla dig feminist?

Är det något du skulle vilja tillägga, något jag missat fråga om?